נצבים

א. „כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה גו׳ ולא מעבר לים היא גו״[1] ופרש״י[2] „לא בשמים היא״ — „שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחרי׳ וללמדה״.

ובפשטות כוונתו, דמ״ש „לאמר מי יעלה לנו השמימה גו״ אין פירושו שאילו היתה התורה בשמים היתה זו הצטדקות והתנצלות שאי אפשר לה־שיגה, ולמעשה אין זו הצטדקות מכיון שתורה לא בשמים היא, אלא להיפך, שגם „אילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחרי״״[3].

ומקורו של פירוש זה הוא בגמ׳[4]: „אמר רבי אבדימי . . לא בשמים היא, שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי׳ [ולא מעבר לים היא שאם[5]] מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחרי״. אלא שרש״י משנה מלשון הגמ׳, ובמקום „שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי״ — כ׳ „שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחרי״[6].

וטעם השינוי מובן בפשטות: בגמ׳ באה דרשה זו בהמשך למ״ש שם לפנ״ז[7] ד„אין תורה נקנית אלא בסימנין . . עשו ציונים לתורה כו״״ — ש„צריך[8] לטרוח להעמיד סימנין ולהערים תחבולות כדי להתקיים[9] התורה בלומדי״״, וע״ז מביא ראי׳ מדרשת ר׳ אבדימי דמפרש דקרא ש„אם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי״״, היינו שהמדובר בענין של תורה שהוא באופן של „בשמים״ לגבי האדם הלומד (מרוחק קצת משכלו וזכרונו) שלכן הוא „צריך לעלות אחרי״״ — לעשות תחבולות לקיימו בשכלו כו׳. אבל בפרש״י שמפרש לפי פשוטם של כתובים, דייק לומר „שאילו היתה בש־מים היית צריך לעלות אחרי״״, מאחר שהמדובר בפשטות הוא בענין של אילו יצוייר („אילו היתה״), אבל לפי המצב הקיים הרי התורה אינה בשמים אלא „קרוב אליך הדבר מאוד״, ואין צורך לעלות אחרי׳.

אבל צריך להבין: כיון ש„לא בשמים היא גו׳ מי יעלה לנו השמימה גו״ לפי פשוטו, הוא ענין של „אילו יצוייר״ — מה דחקי׳ לרש״י לפרש, שכוונת הכתוב היא ש„אילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחרי׳ כו״״, ולא פירש כפשוטו, שאילו היתה בשמים הייתם יכולים לט־עון שאין ביכולתכם להשיגה („מי יעלה גו״״)?

---

1) ל, יא ואילך.

2) שם, יב.

3) כן פי׳ בס׳ זכרון כוונת רש״י. וראה גם חי׳ ופי׳ מהרי״ק ובכמה מפרשים שנסמנו לקמן. וראה לקמן הערה 11.

4) עירובין נה, רע״א.

5) כ״ה גירסת הע״י. ובגמ׳ שלפנינו: אחרי׳ ואם מעבר לים כו׳. וראה דק״ס שם.

6) זה שלא פירש רש״י עד״ז עה״פ „ולא מעבר לים״ מובן בפשטות, כי מובן הוא מפירושו על „לא בשמים היא״. ובדפוס ראשון דפרש״י מפורש „וכן לא מעבר לים היא שאילו היתה שם צריך היית לעבור וללמד״.

7) נד, סע״ב.

8) לשון רש״י עירובין שם (נה, רע״א).

9) כ״ה בע״י. ולפנינו ברש״י „בתחבולות . . שתתקיים״.

ב. במפרשים ביארו הכרחו של רש"י באופנים שונים, ומהם:

א) שהוא ממ"ש בסיום הפרשה „כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" — „דאי[10] ס"ד שפי' המקרא הוא שאילו היתה בשמים לא הי' נמצא שום איש לעלות שם להביא לכם צ"ל שעכשיו שאינה בשמים תוכלו למצוא אנשים להביאה לכם, ואין הדבר כן ש־הרי אחר זה סיים כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו ואינו אומר ונמצא אנשים להביאה לכם". וע"כ צריך לבאר, שכוונת הכתוב ב„כי קרוב אליך הדבר גו'" היא שעתה קרוב אליך הדבר גו' לעשותו, משא"כ אם היתה בשמים (אף שג"כ צריכים לעשותו, מ"מ אז) — היית צריך לעלות באמת[11].

ב) מיתורא דקרא דמלת לאמר (ד־הול"ל „לא בשמים היא לעלות אלי'" וכיו"ב), דמשמעו לאמר לאחרים, „וה"ק לא בשמים היא שאילו היתה בשמים היית צריך לאמר מי הוא שיש בידו כח ואון יעלה לנו בשבילנו השמימה כו' וישמיענו אותה כו'"[12].

אמנם מלבד מה שקשה לב' הפי־רושים, דלכאורה אין בהם די הכרח להוציא פירוש הכתוב מפשוטו [בנוגע לפי' הא' הנ"ל הרי אפשר לפרש שב־סיום הכתוב מוסיף על התחלתו, שלא זו בלבד ששולל מלחשוב שהמצוה רחוקה ונפלאת, בשמים או מעבר לים, כי באמת לא בשמים היא ולא מעבר לים[13], אלא עוד זאת — „קרוב אליך הדבר מאוד גו'": ובנוגע לפי' הב' שההוכחה לפירוש זה היא מיתורא דקרא ד„לאמר", הרי את"ל שזוהי כוונת רש"י, הו"ל להעתיק גם תיבת „לאמר", או עכ"פ לרמוז ב„וגו'", כדרכו של רש"י שמביא מה־כתוב תיבות אלו שבהם הוא הקושי או ההכרח לפירושו]—

יש לשאול בגוף הענין: מהו הצורך כ"כ להודיענו פעמיים ובאריכות ש„אילו היתה בשמים (בעבר הים) היית צריך לעלות אחרי' (יעבר לנו)" מאחר שב־מציאות אינה בשמים ואינה מעבר לים?

יש מפרשים[14], שלפי פרש"י כוונת הכתוב כאן להוסיף הדגשה וביאור אודות חשיבות ויוקר התורה, שאף אילו היתה בשמים הי' לכם „לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה", היינו „לעלות אחרי' וללמדה" — עד כדי כך צ"ל ההשתדלות להשיגה — ומזה נלמד בכ"ש וק"ו עד כמה

10) ל' הרא"ם כאן (הועתק בהואיל משה (באר היטב)). וראה הערה הבאה.

11) כן משמע לכאורה מנחלת יעקב („היית צריך לומר מי יעלה"), שכוונת הרא"ם היא לתרץ מה שרש"י פי' „שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחרי'", ולא כפירוש הפשוט שהוא דרך התנצלות. אבל לכאורה, להרא"ם גם ברש"י הכוונה שהוא דרך התנצלות (והרא"ם בדבריו הנ"ל בא רק לתרץ השינוי בל' רש"י, שפי' „היית צריך לעלות אחרי' וללמדה", ולא כפשטות הכתוב, למצוא איש לעלות ולהביאה לכם), וכמפורש בסיום לשון הרא"ם „והא דכתב ויקחה לנו כו' ללמדה, רבותא בעלמא קאמר לאו דוקא לעלות בשמים כו' ללמדה שם שבודאי לא תוכלו לעלות כו' אלא אפילו נמצא שום איש לעלות בעבורכם בשמים כו' כדי להביאה לכם ללמדה לא ימצא". וכן משמע בקיצור מזרחי (בסופו) ושפ"ח כאן. ע"ש. וראה מ"ש בהואיל משה שם (אחרי העתק ל' הרא"ם). ואכ"מ.

12) באר בשדה כאן. וראה כמה פרטים ואופנים ברי"ף לע"י עירובין שם.

13) ותיבות „לאמר מי יעלה לנו השמימה . . ונעשנה", וכן „מי יעבר לנו . . ונעשנה" — הן מאמר המוסגר.

14) ראה באר יצחק כאן. ועד"ז הוא בחי' ופי' מהרי"ק על פרש"י כאן (בקיצור).

חייבים להשתדל לדבק בה עתה אשר היא באמת קרובה לכם מאוד!

[וההכרח הוא מיתורא דאריכות ה־כתוב „לא בשמים היא גו׳, ולא מעבר לים היא גו״ – שהרי זהו ידוע וגלוי לעין כל, שהתורה היא לא בשמים ולא מעבר לים, והי׳ מספיק מה שנאמר לפנ״ז „לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא״[15], ומוכח מזה שהכתוב משמיענו כאן ענין חדש הבא להוסיף ביקור וחשיבות התורה אצל בנ״י].

אבל פירוש זה צ״ע, דאע״פ שיש כמה פרשיות בתורה העוסקות בהדגשת ו־ביאור חשיבות ויקור התורה, מ״מ פשטי׳ דקרא הכא לא משמע דנחית לזה, דמתוכן המשך הכתובים – „כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא גו׳ כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך ל־עשותו״ – משמע שכל כוונת הכתוב כאן אינה אלא להדגיש שהתורה ה״ה דבר ה„קרוב אליך מאוד״ (היינו שאין צורך ביגיעה יתירה בשביל זה) – ואילו ה־הדגשה הנ״ל (בהפלאת החשיבות ויקור התורה) שגם אילו היתה בשמים „היית צריך לעלות אחרי׳ וללמדה״ (לפי פי׳ הנ״ל) הרי היא במובן הפכי, שיש צורך בהשתדלות ופעולת האדם.

ג. ויובן זה בהקדם דיוק לשון רש״י „שאילו כו׳ היית צריך לעלות אחרי׳ וללמדה״. דלכאורה: בפסוק נאמר „מי יעלה גו׳ ויקחה לנו״, וא״כ הו״ל לרש״י לומר „ולקחת אותה״ (וכיו״ב) – ומדוע שינה רש״י מלשון הכתוב וכ׳ „וללמ־דה״[16]? וביותר תמוה: גם בגמ׳ נאמר רק „לעלות אחרי׳״, ורש״י מוסיף על ל׳ הש״ס „וללמדה״.

ויש לומר, שבזה מדגיש רש״י, שה־כתוב לא איירי בקיחת והבאת התורה מן השמים [ע״ד פי׳ התרגום ירושלמי כאן[17] „לא בשמים היא אורייתא למימר אלווי מן אין הוה לן חד כמשה נביא די יסוק לשמיא וייתא יתה לן״[18]] – כי זוהי מילתא דפשיטא שלאחר מתן תורה שוב תורה „לא בשמים היא״, ואין הכתוב צריך לשלול טעות כזו, שיש צורך להוריד את התורה עוד פעם מן השמים – אלא חידוש התורה כאן הוא בנוגע ללימוד התורה. דאף שהתורה כבר ניתנה לבנ״י (והיא נמצאת בארץ), עדיין יש מקום לטעות, שאי אפשר ללמוד התורה בקל (ולהבינה כדרוש), וצריכים „לעלות אחרי״ כדי ללמדה – וע״ז אומר הכתוב „לא בשמים היא״, שכל כך „קרוב אליך הדבר מאוד״, שכדי ללמוד את התורה אין צורך ליטלטל ממקומו כלל, אלא בכל מקום המצאם, יכולים בני ישראל ללמוד תורה, „כי קרוב אליך הדבר מאוד״.

וזהו גם ההמשך בפרש״י עה״פ „כי קרוב אליך הדבר מאוד״ – „התורה ניתנה לכם בכתב ובע״פ״ – והיינו, ש־

15) ראה גם ספר זכרון כאן.

16) ראה רא״ם שנעתק לעיל הערה 11. שפ״ח. משכיל לדוד. שם אפרים. ועוד.

17) ולהעיר מגו״א כאן. קיצור מזרחי ושפ״ח (השלם) בסופו.

18) בפי׳ ירושלמי „כל זה במדרש לא תאמרו משה אחר עומד עלינו ומביא לנו״. ובדב״ר עה״פ (פ״ח, ו) לפנינו איתא: אמר להן משה שלא תאמרו משה אחר עומד ומביא לנו תורה אחרת מן השמים כבר אני מודיע אתכם לא בשמים היא שלא נשתייר הימנה בשמים (ואינו מביא ההמשך בנוגע ל„עבר הים״ „הוה לן חד כיונה״ שבת״י ופי׳ ירושלמי שם). וראה בפי׳ מהרז״ו, שפי׳ הכוונה במדרש „וישיאך יצרך להקל חלילה בקיום תורה זו אני מודיע לך שכל מה שיקרא בשם תורה ומצוה הכל נכלל ב־תורה זו שניתנה על ידי משה״.

כיון שהתורה ניתנה בשלימותה, „בכתב ובע"פ", לכן, אין שום קושי בלימוד התורה, והריהי בידם של ישראל בכל מקום שהם.

ועפ"ז מתורץ בפשיטות הטעם שרש"י מפרש „שאילו היתה שם היית צריך לעלות אחרי" (ולא שזוהי התנצלות שאילו היתה בשמים לא הי' אפשר להשיגה) — כי מאחר שהכתוב מדבר כאן רק ע"ד „ללמדה" [כי בנוגע להבאת התורה לארץ אין שום קס"ד שיש צורך לעלות עוד פעם להורידה מן השמים, דפשוט שמעת מ"ת הרי היא נמצאת בארץ], א"כ מובן ופשוט שאין המדובר כאן ב„שמים" כפשוטם, מקומה של התורה קודם שניתנה, אלא במקום רחוק בארץ גופא (כדלקמן סעיף ד), שיש קס"ד לומר שהאדם צריך לנסוע מסעות לשם כדי ללמדה, וזהו ששולל הכתוב באמרו „כי קרוב אליך הדבר מאוד גו'".

ד. הסברת הענין:

פרשה זו ד„כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום", באה בהמשך וכסיום הפרשה שלפני' המספרת אודות הירידה לגלות והשיבה מן הגלות — „ויתשם[19] ה' מעל אדמתם . . והי' כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה . . והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה"א שמה ושבת עד ה"א . . ושב ה"א גו' וקבצך מכל העמים . . אם יהי' נדחך בקצה השמים משם יקבצך . . והביאך ה"א אל הארץ . . ומל ה"א את לבבך". ואח"כ מסיים[20] „ואתה תשוב ושמעת . . ועשית את כל מצותיו . . כי תשמע בקול ה"א לשמור מצותיו וחקותיו הכתובה בספר התורה הזה".

19) כט, כז ואילך.

20) ל, ח ואילך.

ועפ"ז י"ל בפשטות, דמ"ש „לא ב־שמים היא גו' מי יעלה לנו השמימה גו'" הוא בהמשך לדברי הכתוב לפנ"ז, „אם יהי' נדחך בקצה השמים", שמובן ופשוט שאין הכוונה ל„שמים" כפשוטו [ועד שרש"י לא מצא לנכון לפרש כיצד יתכן שבן אדם יהי' נדח „בקצה השמים"] — אלא שכוונתו מקום רחוק ביותר ממקום ישוב בני ישראל.

וכמשנ"ת במק"א בארוכה, שמפרש"י עה"פ[21] „ערים גדולות ובצורות בשמים" — „דברו הכתובים לשון הבאי", מובן, שבשאר מקומות בתורה שנאמר לשון שמים, אינו לשון הבאי, אלא פירושו בפשטות, מקום גבוה ביותר בארץ, או מקום רחוק בארץ גופא[22] [ועוד זאת: אפילו במקום שנאמר „שמים" ותוכנו שייך לפי' הפשוט דשמים — „למטר השמים תשתה מים"[23], אין הכוונה שמים ממש, שהרי הגשמים יורדים מן העננים, אלא ביחס להאדמה והארץ שעלי' יורדים הגשמים, קוראים למקום העננים שלמע־לה מזה בשם „מטר השמים", ועד"ז „ועוף[24] יעופף על הארץ על פני רקיע השמים"[25],

21) דברים א, כח.

22) משא"כ דברי כלב (שלח יג, ל) „עלה נע־לה" שפרש"י „אפילו בשמים והוא אומר עשו סול־מות ועלו שם נצליח בכל דבריו", ש"ל שכוונתו כפשוטו, כי בזה בא להדגיש שנצליח בכל דברי משה גם בדבר נסי.

23) עקב יא, יא.

24) בראשית א, כ. ועד"ז „עוף השמים" (שם, כו. כח. ל. ועוד).

25) וראה נח (יא, ד) „הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים" ופרש"י (שם, א) „נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה . . נעשה לו סמוכות". וראה ואתחנן ד, לב „כי שאל נא גו' למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ ולמקצה השמים גו'", ופרש"י „מלמד על קומתו של אדם שהיתה מן הארץ עד השמים כו'". וראה בארוכה שיחת ש"פ נצבים תשמ"ה. ש"פ בראשית תשמ"ו. ואכ"מ.

וכיו"ב[26]27.

ולפי זה מובן בפשטות מ"ש „לא ב־שמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו גו' ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו" (שהם לנגד שני הפרטים „לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא" שבכתוב שלפנ"ז, כמ"ש במפרשים[28]) — דכאשר בנ"י נמצאים בגלות בין הגוים, „בקצה הש־מים" וכיו"ב, שלא יאמרו שבכדי לשוב לתורה ומצותי' עליהם לעלות אחרי' במקום נפלא או גבוה כמו השמים, או רחוק מעבר לים (והם שני אופני „ריחוק" שבמצב בנ"י בהיותם בגולה בריחוק ממקומם וארצם בארץ הקודש — ריחוק נפלא באופן של „שמים", או ריחוק סתם, „מעבר לים") — והיינו לחזור למקומם וישובם לאה"ק[29], אלא — „כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו".

ה. מיינה של תורה שבפרש"י:

מבואר ברמב"ן[30] שהכתוב כי „המצוה הזאת" דפרשתנו קאי על התשובה הנז־כרת בפסוק שלפנ"ז „כי תשוב אל ה"א בכל לבבך ובכל נפשך", וכמ"ש ב־לקו"ת[31] הראי' לזה דלא איירי בכל התורה כולה, כי אי הכי הול"ל כי כל המצות בלשון רבים.

[והטעם שרש"י אינו מתרץ הלשון „כי המצוה הזאת" בלשון יחיד (שהרי ל־פירושו לא קאי על התשובה, אלא על כל התורה (כנ"ל), כמו שפי' „התורה ניתנה לכם בכתב ובע"פ"), כי מובן בפשטות, מאחר שהכתוב בא להדגיש איך שהתומ"צ הם קרובים מאוד לכל אחד מישראל, לכן נאמר גם בלשון יחיד, „כי המצוה", להדגיש שקיומם נקל לבנ"י, כמו קיום מצוה אחת[32]].

וע"פ הנ"ל יומתק התיווך בין פשוטו של מקרא והפירוש הפנימי בהכתובים שקאי על התשובה: כללות עבודתם של ישראל בהיותם בגלות בין העמים, אף שכפשוטו ה"ז לימוד התורה וקיום המצות, אבל תוכנה ופנימיותה היא תשובה, כי זה גופא שבנ"י לומדים תורה ומקיימים מצות גם כאשר אינם נמצאים על אדמתם באה"ק ובזמן שביהמ"ק קיים, כ"א בהיותם נדחים בגלות, הוא ע"י התשובה שיש בבנ"י, מצד פנימיות נפשם.

כלומר: מצד זה שבכל מקום ובכל מצב „קרוב אליך הדבר מאד", תומ"צ הם אמיתית ופנימיות מציאותו של בני ישראל — לכן גם בהיותם נדחים בקצה השמים במובן הרוחני, שבגלוי ובחי־צוניות אינם קשורים עם תומ"צ, אין ענין התורה ומצות נפלא ורחוק מהם ח"ו, לא „בשמים" ולא „מעבר לים", כ"א „קרוב אליך . . מאד", הוא עצם מציאותם.

---

26) ועד"ז יש לפרש מה שפרש"י (שלח יג, לג) ענק שמעניקים חמה בקומתן, שהוא לגודל גובהם עד שנראה כאילו הם מעניקים חמה בקומתן.

27) ומה שהוצרך רש"י לפרש בפסוק „ערים גדולות ובצורות בשמים" — „דברו הכתובים לשון הבאי", ולא כנ"ל, שהם גדולות ביותר — כי את"ל שדבריהם יש להם מקום במציאות הו"ל ליהושע וכלב להכחיש דברי המרגלים ולומר שדבריהם אינם אמת (שהרי לא היו ערים כאלו).

28) ראה ראב"ע כאן. ועוד.

29) ולהעיר מפרש"י עקב (יא, יח) „אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצות הניחו תפילין עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו כו'", שמזה מובן (גם ע"ד הפשט) שעיקר קיום תורה ומצות הוא בא"י דוקא (ראה בארוכה רמב"ן עה"ת אחרי יח, כה).

30) פרשתנו עה"פ ל, יא.

31) פרשתנו מה, ב ואילך.

32) ראה רש"י וישלח לב, ו. שופטים כ, א.

ולכן תיכף כשמחליט לשוב אל ה', מתגלה עצם השייכות שלו, התקשרותו לתורה ומצות — „ושמעת"[32] בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך".

ו. והנה כתוב זה ד„כי קרוב אליך הדבר מאוד" הובא בהשער דספר התניא (והוא — הנוסח דהשער — מאדמו"ר הזקן), שהספר „מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך ל־עשותו . . איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"ר".

וע"פ הנ"ל יש לומר (אחד הפירושים) בזה[33], דבאופן הקירוב דתומ"צ („קרוב מאוד") לבנ"י גופא יש שני אופנים — „דרך ארוכה" או „דרך קצרה", והם שני האופנים דעבודת צדיקים ועבודת בעלי תשובה: עבודת הצדיקים, שהם כמו ש„עשה האלקים את האדם ישר"[34], ה"ז „דרך קצרה", בלי בלבולים — לומד תורה ומקיים מצות ודבק בהשם.

ואילו עבודת התשובה, שבאה לאחרי ש„המה בקשו חשבונות רבים"[34], היא „דרך ארוכה", שיש להם בלבולים כו', עד שלאחרי אריכות הדרך באים סו"ס לדרך העולה בית א־ל.

ושתי דרכים (אופנים) אלו הם לא רק בעבודת הצדיקים ועבודת בע"ת בפש־טות, אלא ישנם בכל אחד מישראל, שישנה עבודת ה' בכל לבבך ובכל נפשך, באופן של סדר ומדידה, שב־כללות היא עבודת הצדיקים[35], „דרך קצרה" ועבודה ד„בכל מאודך", למעלה ממדידה והגבלה, שבכללות היא עבודת התשובה[35] שהיא „בחילא יתיר"[36], „דרך ארוכה".

ושתי הדרכים מבוארות בכתוב „כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" וכנ"ל, שבגלוי צ"ל עבודה מסודרת בקיום התומ"צ, ולעבוד את ה' בכל לבבך ובכל נפשך, אמנם בפנימיות צריך שיורגש בכל אחד מישראל שקיום התומ"צ תוכנו הוא ששב אל ה' בלשון הכתוב[37] והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, שמשיב הנפש למקורה ושרשה ול־דבקה בהקב"ה — בהיותו נשמה בגוף[38].

וכידוע הפירוש[39] בלשון רז"ל[40] „תשו־בה ומעשים טובים", שמקדים תשובה למעשים טובים, שלהיות מעשי המצות שלו טובים ומאירים באור השם צ"ל תשובה כנ"ל.

ועל ידי שישראל לומדים תורה ו־מקיימים מצוות בזמן הגלות, ובפרט ב־עקבתא דמשיחא, שזה גופא הוא ענין של עבודת התשובה, הרי זה מוסיף ב־ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה לכל אחד ואחת מבנ"י בטוב הנראה והנגלה, כולל ועיקר — ש„מיד הן נגאלים", בגאולה האמיתית והשלימה.

(משיחות ש"פ נצבים תשכ"ח, תשמ"א)

---

32) ל, ב.

33) ראה בארוכה לקמן ע' 173 ואילך (ובהערה 9 שם) — עוד פירושים ב„דרך ארוכה וקצרה" שבשער התניא.

34) קהלת ז, כט.

35) ראה לקו"ת תצא לט, א. ובכ"מ.

36) ראה זח"א קכט, ב.

37) קהלת יב, ז.

38) ראה לקו"ת ר"פ האזינו (עא, ג ואילך). לקו"ת שבהערה הבאה. ובכ"מ.

39) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פה, א. ועוד.

40) אבות פ"ד מי"ז.